



הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

עשיית רשתות וכלים קלועים במועד

(י"א א') רב שרא לחייא בר אשי למיגדל אוהרי (לקלע קליעות מצודות קטנות לדגים) בחולא דמועדא. מאי טעמא? מעשה הדיוט הוא.

אבל איזלי (מצודות גדולות), אסור. מאי טעמא? מעשה אומן הוא.¹

רב יהודה שרא לאמי תנוראה למיגדל תנורי (ליקלע הוצי תנור ולעשותן טיח וטחין על ההוצין דראוי לאפות בו במועד²), ולרבה בר עשבי למיגדל מהולתא (נפה וכברה).

(ומקשה) איני?! והא תני רבה בר שמואל: ושין שאין גודלין תנור לכתחילה!

(ומתרץ) לא קשיא, כאן בימות החמה (דחביל עלמא, מתייבש התנור מהר ויכול לאפות בו במועד), כאן בימות הגשמים (שמתעכב לייבש, ואינו אופה בו באותו שנעשה במועד).

שיטות הראשונים

תיקון פתילות לנרות בחול המועד: כתוב בפסקי התוספות, אין לגדל פתילה במועד. ושמא גם על ידי גוי אסור ואף לפתילות בית הכנסת דלאו מצוה יתירה כציצית. ונמוקי יוסף כתב, יש מי שכתב דלגדל פתילות בחולו של מועד נראה שמותר, דגדילת פתילות מעשה הדיוט הוא, ושרי. וכן כתב רבינו ירוחם בשם הרי"ט. וכן פסק הרמ"א.³

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות חול המועד, סימן תקמא)

א. מותר לעשות מצודות דגים מערבה שהוא מעשה הדיוט, אבל לא הארוגים מחוטים שהוא מעשה אמן. הגה: ומותר לתקן הפתילות לנרות בחול המועד, דמעשה הדיוט הוא (נ"י פ' אלו מגלחין ור' ירוחם נ"ד ח"ה ובית יוסף).

(או"ח, הלכות חול המועד, סימן תקמ)

ז. תנור וכירים שאפשר שיבששו ויאפה בהם במועד, עושין; ואם לאו, אין עושין אותם (והוא הדין עשית קדרות ואלפסין שרי בכהאי גוונא) (נ"י סוף"ק דמו"ק והמגיד פ"ח)...

תיקוני בית

(י"א א') משנה: עושין מעקה לגג ולמרפסת, מעשה הדיוט, אבל לא מעשה אומן.

¹ כאן בגמרא מובא: רב יהודה שרא לאמי תנוראה למיגדל תנורי, וכו', והובא לעיל, י' א', בסוגיא של מעמידין תנור וכירים.

² רש"י. וביאר מהדיר רש"י (קעלער): שכשיוצקים את תנורי החימר, תחילה היו עושים תבנית תנור קלועה מענפים רכים, ועל גבי תבנית זו היו מדביקים את החימר, ולאחר מכן בתוך כדי הסקת התנור היו הענפים נשרפים, והתנור היה מתקשה ומתייצב.

³ או"ח תקמא. מקורות: רבינו ירוחם (תולדות אדם וחוה, נתיב ד, ח"ה). נמוקי יוסף (פרק ואלו מגלחין, יא א ברי"ף, ד"ה פרנסתו). פסקי התוספות (פרק אלו מגלחין, אות פט).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

(ומברר) היכי דמי מעשה הדיוט?

רב יוסף אמר: בהוצא (ענפי דקל) ודפנא.

במתניתא תנא: צר בצרור ואינו טח בטיט.

(המשך משנה): שפין (מחליקים בטיח) את הסדקין (שבגג⁴) ומעגילין אותן במעגילה ביד וברגל, אבל לא במחלציים (מקצוע). הציר והצינור והקורה והמנעול והמפתח שנשברו, מתקנן במועד, ובלבד שלא יתכוין לעשות מלאכתו במועד.

(שנינו): שפין את הסדקין ומעגילין אותן במעגילה. (ומקשה) השתא במעגילה אמרת שרי, ביד וברגל מיבעיא?! (ומתרץ) הכי קאמר: שפין את הסדקין ומעגילין אותן כעין מעגילה ביד וברגל (יפה יפה, כאילו טחו במעגילה), אבל לא במחלציים.

(שנינו): הציר והצינור והקורה והמנעול והמפתח שנשברו, מתקנן במועד⁵. **ורמינהי:** עד ימיו היה פטיש מכה בירושלים כו'. עד ימיו - אין, מכאן ואילך - לא⁶!

(ומסיק) רב אשי אמר: הא רבי יהודה, הא (משנתנו) רבי יוסי. דאמר רבי יצחק בר אבדימי: מאן תנא שינוי במועד בדבר האבד? דלא כרבי יוסי.

אמר רבינא: כמאן מדלינן האידינא קביותא דדשא (כמין נגר בדלת) בחולא דמועדא (בלא שינוי)? כמאן? כרבי יוסי (הסובר שאין צריך שינוי בדבר האבד).

שיטות הראשונים

תיקון מעקה במועד: דעת **ראב"ד**⁷ ו**ריטב"א**, דמתניתין בגג שאינו חייב במעקה⁸, ולפיכך עושה בשינוי. דאי משום מצות מעקה, עושה כדרכו (במעשה אומן). ודעת **המאירי** דמירי אף במעקה גמור לצורך מצות מעקה⁹. **והרי"ף** ו**רמב"ם** סתמו

⁴. פירוש, ששפין ומחליקין הסדקין שבגג, כדי שילכו המים, ולא ירדו לבית דרך אותן סדקין. מאירי (בית הבחירה, ד"ה המשנה התשיעית). והמפרש פירש סדקין שבתנור.

⁵. וכיון דבחול אין מלאכות אלו נעשות אלא בפטיש, גם במועד נמי נעשות בפטיש בדבר האבד. וכתב הר"ן (חי', ד"ה עד ימיו) ומאי דבר האבד איכא הכא? דקא אתו גנבי ועיילי לביתיה וגנבי ממוניה אם לא יתקנם.

⁶. עד ימיו של יוחנן כהן גדול, היה פטיש מכה בירושלים, בחולו של מועד, והוא גזר עליו וביטלו. אלמא אסור, ומתניתין קתני ומתקנן מנעול ומפתח! רש"י.

⁷. יש להעיר שדברי ראב"ד הובאו ברא"ש, ללא הסתייגות, ונראה שסובר כמותו. וכן רבינו ירוחם כתב: "עושין מעקה, פירוש לצניעות", ומשמע קצת שבא לאפוקי ממצוה. 'תורת החיים' (חזה"מ, סי' יא).

⁸. דהא מרפסת פטורה מן המעקה כדאיתא ב'סיפרי' (פ' תצא). ועוד, דאי משום מצות מעקה, למה לא יעשה כדרכו. אלא ודאי מתניתין בגג שאינו חייב במעקה, אלא שהוא רוצה לעשותו משום שמירה, ולפיכך עושה בשינוי.

⁹. ומה שכתוב ב'סיפרי' שמרפסת אינה חייבת במעקה, תירץ המאירי ששני סוגי מרפסת יש: אחת, העשויה לתשמיש בני אדם, כגון שעולין דרכה לפתחי עלייה. וזו חייבת במעקה. והשניה, שאינה לתשמיש אדם, אלא להנחת עציצים וכדו', שאין דריסת הרגל מצויה בה, וכאלו אינן חייבות במעקה.



הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ולא חילקו. וכן סתם השו"ע¹⁰.

הציר והצינור שנשברו: כתב ב"י, מדקתני ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד, משמע דכשנשברו מערב יום טוב מיירי (ואעפ"כ רשאי לתקנם במועד בלא שינוי, משום דבר האבד). וכן פסק בשו"ע¹¹.

שפין את הסדקים: פירש ריטב"א דהיינו כשעושה מפני חשש הגשמים. אבל אם באו גשמים ממש ועדיין ידלוף הבית, עושה כדרכו שאין אדם דר במועד בדירה סרוחה. ועוד, שאין לך דבר האבד גדול מזה. וכן היא בירושלמי¹².

כעין מעגילה ביד וברגל אבל לא במחצניים: הריטב"א כתב שלמסקנה, במעגילה לא עבדינן¹³. וכתב "יש גורסים 'במעגלה (הרי זה) כעין יד ורגל, אבל לא במחצליים', וזו יותר נכונה." ולפי זה, במעגילה עזמה מותר להשתמש. והשו"ע פסק לאסור¹⁴.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות חול המועד, סימן תקמ)

- א. בָּנִין, אֶפְלוּ כָּל שְׁהוּא, אָסוּר; וְאִם נִפְרָץ גָּדָר גִּנְתּוֹ (או כְּתָל חֲצָרוֹ שֶׁבֵּינוּ לַחֲבֵרוֹ) (מֵרֶדְכִי פ"ק דמו"ק וְהִגְהוּת מִיְמוֹנֵי פ"ח), בּוֹנֶהוּ מַעֲשֵׂה הַדְּיוּט דְּהֵינּוּ שְׂמִינִיחַ אֲבָנִים זֶה עַל זֶה וְאֵינוֹ טֹחַ בְּטִיט; או גוֹדֵר אוֹתוֹ בְּקִנִּים וְגִמָּא וְכִיּוֹצֵא בָּהֶם. וְכֵן אִם עָשָׂה מַעֲקָה לִגֵּג, בּוֹנֶה אוֹתוֹ מַעֲשֵׂה הַדְּיוּט; אֲבָל כְּתָל חֲצָר הַסְּמוּךְ לַרְשׁוּת הָרַבִּים שֶׁנִּפְל, בּוֹנֶהוּ כְּדָרְכוֹ; וְאִם הָיָה נוֹטָה לִפְלִי, סוֹתְרוֹ מִפְּנֵי הַסִּכָּנָה וּבּוֹנֶה כְּדָרְכוֹ. **הגה:** וְאֶפְלוּ אֵינוֹ נוֹטָה רַק לַחֲצָר או לְמִבּוֹי, מִתֵּר לְסִתְרוֹ מִפְּנֵי הַסִּכָּנָה וְלַחֲזוֹר וּלְבִנוּתוֹ; וְכֵן בְּשֶׁאֵר דְּבָרִים דְּאִיכָּא לְמִיחָשׁ לְסִכָּנָה, בּוֹנֶה וְסוֹתְרוֹ כְּדָרְכוֹ (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם רַבֵּנוּ יְרוּחֵם ב"י).
- ג. סְדָקִים שֶׁבִּגֵּג, מִתֵּר לְסִתְמוֹן בֵּיד וּבִרְגֵל, אֲבָל לֹא בְּכָלִי אֲמָנוֹת.
- ד. צִיר הַדָּלֶת, וְהַמִּפְתָּח, וְהַמְנַעוּל (גִּמְרָא), וְהַצִּנּוֹר, וְהַקּוֹרָה, בֵּין שֶׁהֵם שֶׁל עֵץ בֵּין שֶׁהֵם שֶׁל בְּרָזֶל שֶׁנִּשְׁבְּרוּ אֶפְלוּ מִעֶרֶב יוֹם טוֹב, יָכוֹל לְתַקְנָם בְּלֹא שְׁנוּי, מִפְּנֵי שֶׁזֶה הַפֶּסֶד גָּדוֹל הוּא, שְׂאֵם יֵנִיחַ הַפֶּתַח פְּתוּחַ וְדִלְתוֹת שְׁבוּרוֹת נִמְצָא מְאֻבָּד כָּל מֵה שֶׁבִּבֵּית (וְלָכֵן מִתֵּר, וּבִלְבָּד שְׂלֹא יִכּוֹן מְלֹאכְתּוֹ בְּמוֹעֵד) (רַבֵּנוּ יְרוּחֵם).

¹⁰ או"ח תקמא. ובביה"ל (ד"ה וכן אם) הביא הדעות. מקורות: ראב"ד (ה"ד ברא"ש ובמאירי). רא"ש (בתוספותיו, ד"ה ועושין). ריטב"א (י"א א', ד"ה ועושה מעקה). רבינו ירוחם (נתיב ד, ח"ה). מאירי (י"א א', בביאור המשנה התשיעית).

¹¹ או"ח תקמ"ד.

¹² וכן פסקו המשנ"ב (בביה"ל, או"ח תקמ"ג, ד"ה סדקים), וכף החיים (תקמ"ג, ס"ק יח, ועיי"ש).

¹³ זה לשונו: פירש רש"י ז"ל מעגילה עץ עגול שבו מחליקין את הגגות. ומחצליים כלי אומנות של ברזל רחבה שיש לה בית יד. ולפי זה, מעשה מחצליים הוא יותר מעשה אומן, וכיון דבמעגלה לא עבדינן, כל שכן במחצליים. וא"כ מאי האי דקתני אבל לא במחצלים? ויש לומר, דהכי קאמר אבל לא כעין מחצליים.

¹⁴ או"ח תקמ"ג.



הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

כבישת מאכלים במלח

(י"א א') (המשך משנה): וכל כבשין (כגון דגים ושאר דברים שכובשים במלח) שהוא יכול לאכול מהן במועד (שנכבשים מהר וראויים לאכול מיד), כובשין.

בדיתא לבאי כוורי (הוצדו דגים הרבה¹⁵). אזיל כולי עלמא צוד (לצוד מהם), אייתו כוורא (דגים). שרא להו רבא למימלח מינייהו (ולקיימם עד אחר המועד).

אמר ליה אביי: והא תנן כבשין שהוא יכול לאכול מהן במועד, כובשין!

אמר ליה: כיון דמעיקרא אדעתא דאכילה אייתינהו, ואי שביק להו פסדי, כפרקמטיא האבד דמי ושרי.

ואיכא דאמרי: שרי להו רבא מיצד מיזל אייתויי ומימלח.

אמר ליה אביי: והא אנן כבשין שהוא יכול לאכול מהן כובשין תנן!

אמר ליה: הני נמי מיתאכלי (במועד) אגב איצצא.¹⁶ כי הא דשמואל עבדו ליה שיתין איצצי (שישים פעמים עושין אותן שיהו מעוכין יפה) ואכל.

שיטות הראשונים

צידת דגים ומליחתם במועד: הריטב"א כתב דהני תרי לישני לא פליגי בעיקר דינא, והלכתא כוותייהו. והנימוקי יוסף ביאר דפליגי, ללישנא קמא, שרי רק כשאדעתא דאכילה אייתינהו. אבל לכתחילה לא שרינן להו לצוד כדי למולחן. וללישנא בתרא אפילו לכתחילה שרי לצוד כדי למולחן, ומשום הערמה.¹⁷ וכן כתב הר"ן. והרמב"ן כתב שהתירו כעין הערמה.¹⁸ והשו"ע פסק שצד דגים כל מה שיכול לצוד.¹⁹

כבשין שהוא יכול לאכול מהן במועד, כובשין: כתב הרמב"ם, "כְּבֻשִׁים שֶׁהוּא יָכוֹל לֵאכֹל מֵהֶן בְּמוֹעֵד - כּוֹבֵשִׁין; וְשֵׂאִינָן רְאוּיִין אֲלָא לְאַחַר הַמוֹעֵד - אֲסוּר לְכַבֵּשׁ. וְצָד אֲדָם דָּגִים כָּל שֶׁיָּכוֹל לְצוֹד, וּמוֹלֵחַ הַכֹּל בְּמוֹעֵד, שֶׁהָרִי אֶפְשָׁר שֶׁיֵּאָכֵל מֵהֶן בְּמוֹעֵד, אִם יִסְחֹט אוֹתָן בְּיָדוֹ פְּעָמִים רַבּוֹת עַד שֶׁיִּתְרַכְּכוּ." מבואר שיש חילוק בין כבשים לצידת דגים. וכן פסק השו"ע.²⁰

¹⁵ רש"י. והמפרש פירש: בדיתא, שם נהר. לבאי, שם מקום. כוורי, עשו דרך לנהר שיצאו מימיו, ונשתירו שם דגים הרבה.

¹⁶ שכובשין אותן במכבש, ואוכלין אותן מיד שיצא לחלוחית המלח הנבלע בכולן. רש"י.

¹⁷ כלומר אע"ג דמחמת מלחן אין ראוי לאוכלן במועד, מכל מקום אם רוצה לדחוקן תחת המכבש ולסחטן מן המלח יהיו ראויין לאכלן במועד. ואע"פ שמלח הרבה יותר מן הצריך, הרי יכול לומר בכל אחד בשעת הבאה ומליחה, לזה נעשה איצצא, וכן כשימלח חבירו. והערמה כי האי שריא אפילו ביום טוב וכ"ש בחה"מ, כדאמרינן במסכת ביצה (י"א ב') מערים ומלח ליה גרמא גרמא.

¹⁸ זה לשונו: עוד באוכל נפש התירו כעין הערמה, כבשין שהוא יכול לאכול מהן כובשין אף על פי שאינו אוכל מהן במועד, לפי שאדם מזמין כבשין בביתו ואוכל מהן על שלחנו ואין קבע לסיפוקן.

¹⁹ או"ח תקלג, ד. וכתב המשנ"ב (ס"ק יח) ומשמע דאפילו הוא מוכח בודאי שהוא יותר מכדי הצורך למועד, גם כן שרי. ולא דמי לקמח (שמותר לטחון לצורך המועד, ראה להלן י"ב ב') דאינו מותר אלא בכדי צורכו בהרוחה. שאני הכא שאין כל דג שוה בטעמו, ועל כל צידה יש לומר שמא ימצא משובחים ביותר, והוא כבוד יום טוב. מקורות: נימוקי יוסף (ד ב ברי"ף, ד"ה איצצא). רמב"ן (לקוטיו, ד"ה עוד באוכל נפש). ר"ן (חידושו, י"א א').

²⁰ או"ח תקלג, ג. ד. וראה לעיל, י' ב', הני תמרי תוחלני וכו'. מקורות: רמב"ם (הל' שביתת יו"ט ז, ז).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

מניעת רווח האם נקרא הפסד, בפרקמטיא ומציאה: הקשה הראב"ד אמאי איצטריך למימר טעמא דמתאכלי אגב איצצא, והא גרסינן בירושלמי (פ"ב הל' ג) יעקב בר אחא בשם רבי יוסי הדא שיירתא שרי למיזבן מינה במועדא, אלמא עבורי רווחא מינייהו פסידא הוא, והכא נמי אף על גב דלא מיתאכלי לשתרי משום רווחא!

הר"ן כתב להוכיח מסוגיין, דהנחת ריוח לא חשיב דבר האבד. **והראב"ד** תירץ, דשאני מציאה, דליכא שום פסידא אלא רווחא בעלמא הוא. אבל פרקמטיא, ביטול דידה פסידא הוא. אי נמי, עד כאן לא שרינן משום רווחא אלא מקח וממכר שהוא דרך כל אדם, ולא מיקרי מלאכה וגם ליכא טרחא. אבל מליחת דגים מיקרי מלאכה ואיכא טרחא, לא שרינן לה משום רווחא.²¹ **והשו"ע** פסק כתירוץ ראשון.²²

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות חול המועד, סימן תקלג)

ג. פרות שנתבשלו קצת ונאכלין על ידי הדחק, מתיר ללקטן כדי לאכלן; ואם לקטן לאכלן והותיר, וחושש שמא יתליעו אם לא יכבשם להוציא לחה מהם, יכול לכבשם. אבל אסור ללקטם תחלה כדי לכבשם; ואם הוא דבר שאינו נמצא אחר המועד, מתיר לקנותו ולכבשו.

ד. צד אדם דגים כל מה שיכול לצוד, ומולח הכל במועד, שהרי אפשר שיאכל מהם במועד אם יסחט אותם בידו פעמים רבות עד שיתרככו. (ומתיר לצודן בפרהסיא, שגפר לכל שהוא לצורך המועד) (מ"דכ"י).

(או"ח, הלכות חול המועד, סימן תקלט)

ו. מציאה, אסור לטרוח ולחפש עליה; כגון נהר שהציף דגים על שפתו, אסור לאספם כדי לכבשם, אלא אם כן יהיו ראויים לאכל מהם במועד.

הדרן עלך משקין בית השלחין

²¹ הנפק"מ בין התירוץ קמא מציאה בלבד נקרא פסידת ריוח, ואסור. אבל קניה, מותר אפילו לטרוח במלאכה גמורה, ולדוגמא, כשאין נמצא לאחר המועד (או אפילו אם יתייקר. משנ"ב), מותר אפילו לקנותו קודם ליקוט, וילקוט ויכבוש (אף שבליקוט הפירות עובר על מלאכת קוצר). ולתירוץ בתרא, פרקמטיא שאני, שהיא אינה מלאכה כלל, אלא מעשה חול בעלמא. ורק הקניה הותרה. אבל מלאכה לא התירו משום רווחא, אלא אם כן איכא פסידא. ואסור לקנות כדי לכבוש, אף שלא ימצא לאחר המועד.

²² או"ח תקלג, (בסוף הסעי' פסק המחבר, "ואם הוא דבר שאינו נמצא אחר המועד, מותר לקנותו ולכבשו". ולתירוץ בתרא, לא התירו רק הקניה, שהוא משא ומתן. אבל לכבוש, שהוא מלאכה, לא). או"ח תקלט, (שם פסק המחבר: "מציאה אסור לטרוח ולחפש עליה וכו' אסור לאספם כדי לכבשם". ומדויק, דוקא מציאה שהוא מניעת ריוח, אבל לקנות בזול שרי אף לכבוש). על פי ביאור הגר"א (תקלג, ס"ק ט). וראה ביה"ל (תקלג, ד"ה מותר) באריכות, שיש מבארים אחרת בדעת השו"ע. ור' לעיל, י' ב', סוגיית 'פרקמטיא בחוה"מ'. מקורות: ראב"ד (הו"ד ברא"ש). רא"ש (סי' כח).



הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

פרק שני

מי שהפך

אופני עשיית מלאכה לאבל בימי אבלו

(י"א ב') **משנה:** מי שהפך את זיתיו, ואירעו אביו (ואביו אסור בעשיית מלאכה), או אונס, או שהטעוהו פועלים (ולא באו למלאכתו, והגיע המועד), טוען קורה ראשונה, ומניחה לאחר המועד, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר: זולף וגומר וגף כדרכו.²³

(ומקשה) פתח באבל (ולא פירש אם יכול לטעון קורה באבילות), וסיים במועד!

אמר רב שישא בריה דרב אידי: זאת אומרת דברים המותרין במועד (כגון קורה ראשונה שמותר לו לטעון הוא בעצמו בחולו של מועד), אסורים בימי אבלו.

תניא כוותיה דרב שישא בריה דרב אידי: אלו דברים העושין (אחרים רשאים לעשות) לאבל בימי אבלו - זיתיו הפוכין טוענין לו, וכדו לגוף, ופשתנו להעלות מן המשרה, וצמרו להעלות מן היורה (בכל אלו יש הפסד אם לא עושה). ומרביצים שדהו משתגיע עונת המים שלו.²⁴

(המשך הברייתא:) (1) רבי יהודה אומר: אף זורעין לו שדה ניר²⁵ ושדה העומדת לפשתן.²⁶ (2) אמרו לו: אם לא תזרע (שדה ניר) בבכיר, תזרע באפל (ואינו הפסד רב). אם לא תזרע פשתן, תזרע ממין אחר.

(המשך הברייתא:) רבן שמעון בן גמליאל אומר: זיתיו הפוכין ואין שם אומן אלא הוא, כדו לגוף ואין שם אומן אלא הוא, פשתנו להעלות מן המשרה וצמרו להעלות מן היורה ואין שם אומן אלא הוא, הרי זה יעשה בצינעא (כיון שמפסיד).

(המשך הברייתא:) יתר על כן אמר רבן שמעון בן גמליאל: אם היה אומן לרבים וספר ובלן לרבים, והגיע עת הרגל (שהכל צריכים לו) ואין שם אומן אלא הוא, הרי זה יעשה (כיון שיש הפסד, וצורך רבים²⁷).

שיטות הראשונים

ומרביצים שדהו משתגיע עונת המים שלו: רמב"ן כתב, מסתברא דהיינו השקאה מועטת שעושין לשדה הלבן קודם

²³ משנה זו, ודין שינוי במועד בדבר האבד, יתבאר להלן, י"ב א', בסוף העמוד.

²⁴ רש"י פירש: משהגיע עונת מים של שדהו להשקות. ור' להלן.

²⁵ קרקע אחר חרישתו זורעין לו, דהפסד הוא כשאנו זרוע. רש"י: ותלמיד ר"י מפריש ביאר: שאם לא יזרעה עד שבוע או שבועיים אחר האחרים, גם בזמן הקציר יקצרו האחרים קודם, ויהא זה נפסד בדריסת רגל אדם ובהמה העוברים בתוך שאר הבקעה, משנפרצו הגדירות ורגלי הכל מצויות בשדות.

²⁶ אם אינו זורע בזמנו, שוב אינו יכול לזרוע. רש"י.

²⁷ רש"י כתב דלא גרסינן הכא בצנעה, דהא דרבים הוא, ובפרהסיא הוא דעביד. והמאירי הוסיף: ויש גורסין בה בצנעה, כלומר שיצניע עצמו כמה שאפשר לו.



הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

זריעה, כדי לזרעה בזמנה מיד. ודבר האבד הוא, שאם אי אתה מרביץ אותה בעונה זו, באין ימות הגשמים ושוב אינה נזרעת בשנה זו יפה.²⁸ והרא"ש כתב שהותר משום פסידא דמים.²⁹ וכעין דברי שניהם כתב הר"ן.³⁰

זריעת שדה ניר ושדה העומדת לפשתן עבור אבל: הרמב"ן פסק כרבי יהודה, שזורעים לו שדה ניר ושדה העומדת לפשתן.³¹ ורי"ף, רמב"ם, ורא"ש פסקו כרבנן.³² וכן סתם השו"ע.³³

זיתיו הפוכים ואין שם אומן אלא הוא: דעת רי"ף, רמב"ם, ראב"ד, מהר"ם, ור"ן, דלית הלכתא כוותיה דרשב"ג.³⁴ וכתב ראב"ד, דמשלושה ימים ואילך, מותר בצנעה.³⁵ ודעת רמב"ן ורא"ש לקולא, שהלכה כרשב"ג, ויעשה בצנעה.³⁶ והשו"ע סתם כרי"ף ודעימיה. והרמ"א כתב בשם יש אומרים לקולא, כרמב"ן ורא"ש. וכתב שיש להקל רק לאחר שלושה ימים ראשונים, או בתוך שלושה בהפסד מרובה.³⁷

²⁸ וליכא למימר משקין לו שדה זרועה, שלא מצינו השקאה מותרת משום דבר האבד אלא בבית השלחין בלבד, ובית השלחין לא תנו ביה 'שדהו' סתם. והיינו דקתני מרביצין לו שדה לבן לזריעה, ולשון מרביצין מוכיח כן, שהוא כדרך ריבוץ לבית. רמב"ן.

²⁹ שהמים חלוקין לבני הבקעה לכל אחד ואחד יומו, ואם הגיע עונת המים שלו בימי אבלו אם לא ישקו לו שדהו עתה הוי פסידא דלא הדר. רא"ש.

³⁰ הר"ן כלל דברי שניהם, וזה לשונו: אלא בבית הבעל איירי, וכגון שהוא מתקין אותו לזריעה, והוא מרביץ אותו בהשקאה מועטת לתקנו לזריעה, וכל אחד ואחד משקה שדהו בזמנו, לפי שאין מי המעין מספיק לכלם ביחד, ואי לא משקה לה כשהגיע זמנו הוי דבר האבד, שבאין ימות הגשמים, ושוב אינה נזרעת בשנה זו יפה. מקורות: רש"י (ד"ה משהגיע). רמב"ן (תורת האדם, שער האבל, עניין האבלות, ד"ה והאי דקתני). ר"ן (ד"ה ומרביצין).

³¹ הרמב"ן הביא ירושלמי שמקשה, לכאורה בר פלוגתיה דרבי יהודה הוא רבי יוסי, וא"כ קשה דרבי יוסי אדרבי יוסי (שבמשנה זולף וגומר וגף כדרכו, שלא להפסיד אפילו מעט, וכאן אינו חושש להפסד מועט בין בכיר לאפיל)! ומתרץ דהאי אמרו לו לאו ר' יוסי, דלדידיה ודאי מותר, אלא רבנן דסבירא להו במועד כר' יהודה (שטוען קורה ראשונה, ומניח השאר לאחר המועד, שהפסד מועט הוא) ואמרו לו כשם שאין חוששין להפסד מועט במשנתנו, כך אין חוששין לו בכאן (עיי"ש תשובת רבי יהודה). ולפי דרך זה, הלכה כרבי יהודה בברייתא (עיי"ש באריכות).

³² נמצא דאין מותר אלא דברים השנויים בברייתא (זיתיו הפוכין, כדו לגוף, פשתנו להעלות מן המשרה, צמרו להעלות מן היורה. ומרביצים שדהו משתגיע עונת המים שלו) ולכך לא הביא (הרי"ף) דבריהם. ממילא ידענא דאסורין. רא"ש.

³³ יו"ד שפה, בב"י כתב להדיא, שהרמב"ן פסק כרבי יהודה, אבל הרמב"ם סתם דבריו כרבנן, וכדעת הרי"ף והרא"ש, וכן הלכה. ובשו"ע סתם דבריו, שדבר האבד מותר לעשות על ידי אחרים. מקורות: רי"ף (ה א בדפיו). רמב"ן (תורת האדם, שער האבל, ריש עניין האבלות). רמב"ם (הל' אבל ה, י). רא"ש (סי' א).

³⁴ הרי"ף ורמב"ם השמיטו דברי רשב"ג, אלמא סוברים דלית הלכתא כוותיה. וכתב הראב"ד, וכן מסתבר, מדקתני 'ואירעו אבל או אונס מותר לעשותו במועד', שמע מינה בימי אבלו אינו יכול לעשותו אף בצנעה. דאם איתא דבצנעה מותר, הוה ליה כמכיון מלאכתו במועד דהא לאו אונס הוא וכו', עיי"ש.

³⁵ 'אבל משלושה ימים ואילך, ודאי מותר לעשות מלאכה בצנעה בדבר האבד אם אין אומן אלא הוא, שהרי התירו לעשות מלאכה לצורך פרנסתו'.

³⁶ דלא מיקרי מכיון מלאכתו במועד וזה שלא עשה בצנעה אף על פי שהיה מותר לפי שמתוך מרירות אבילותו אין הדעת סובלתו להתעסק בשום מלאכה. ועני המתפרנס מן הצדקה אין כאן אבידת גופו כי הוא ניזון מקופה של צדקה. והוי מסתבר דהלכה כרבנן שמעון בן גמליאל אפילו אי פליגי רבנן עליה דהלכה כדברי המיקל באבל קי"ל ואפילו יחיד במקום רבים. רא"ש.

³⁷ יו"ד שפה, כתב בב"י, ולענין הלכה, כיון דהרב רבינו מאיר מסכים לדעת הרי"ף והרמב"ם, הכי נקטינן. מקורות: ראב"ד, מהר"ם, ורמב"ן (הו"ד ברא"ש). רא"ש (סי' א). ר"ן (ח'י, ד"ה רשב"ג).



הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

היה אומן לרבים, והגיע עת הרגל, ואין שם אומן אלא הוא: דעת מהר"ם להחמיר, שלא יעשה.³⁸ וכן רי"ף ורמב"ם השמיטו דבריו. ודעת ראב"ד, רא"ש, ור"ן להקל, כרשב"ג.³⁹ והשו"ע סתם כרי"ף ורמב"ם.⁴⁰

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות אבלות, סימן שפ)

א. אלו דברים שְהָאָבֵל אָסוּר בָּהֶם: בְּמִלְאָכָה...

ה. אָסוּר לַעֲשׂוֹת מִלְאָכָתוֹ עַל יְדֵי אֲחֵרִים (אֶפְלוֹ גוֹי) (מִרְדְּכִי רִישׁ פֶּרֶק מִי שֶׁהִפָּךְ), אֲלָא אִם כֵּן הוּא דָבָר הָאֲבִד, שֶׁדָּבָר הָאֲבִד מִתֵּר לְאָבֵל לַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי אֲחֵרִים; אֶפְלוֹ דָבָר הָאֲסוּר בְּמוֹעֵד מְשׁוּם טְרַחָא, מִתֵּר, וְאֶפְלוֹ הוּא מַעֲשֶׂה אִמָּן. הַגֵּה: וְיֵשׁ אֲוִמָּרִים דָּאִם לֹא יִכָּל לַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי אֲחֵרִים, וְהוּא דָבָר הָאֲבִד, מִתֵּר לַעֲשׂוֹת הָאֲבֵל בְּעֶצְמוֹ (טוֹר בְּשֵׁם הַרְמֵפִ"ן וְהַרְא"ש וְכֵן פֶּתַח רַבֵּנוּ רִיחָם); וְלֵאחֶר שְׁלֹשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים יֵשׁ לְהַקֵּל, וְאֶפְלוֹ תוֹךְ ג' וְהוּא הִפְסֵד מִרְבָּה.

עבודת האבל ועבודת אחרים בשבילו

(י"א ב') (המשך הברייתא): האריסין, והחכירין, והקבלנין,⁴¹ הרי אלו יעשו.⁴²

(המשך הברייתא): החמרין, הגמלין, והספנין, הרי אלו לא יעשו. ואם היו מוכרין או מושכרין אצל אחרים, הרי אלו יעשו.

(המשך הברייתא): שכיר יום, אפילו בעיר אחרת,⁴³ לא יעשה.

(המשך הברייתא): היתה מלאכת אחרים בידו⁴⁴ (של האבל, בביתו, כגון בגד לארוג, הואיל ורשאי לגומרה לאחר זמן), בין קיבולת⁴⁵ בין שאינה קיבולת,⁴⁶ לא יעשה.

³⁸ ואף על גב דבתלמוד תורה (באבלותו) התירו לצורך רבים, תלמוד תורה שאני. רא"ש. והבינו ראשונים אלו, שאף שדברי רשב"ג נאמרו בסתם, חכמים חולקים גם בדין זה, והלכה כמותם.

³⁹ דהא ליכא פלוגתא עלויה, ולא אשכחן מימרא דפליגי עליה. ולגבי דברי תורה נמי אמרינן לקמן (כ"א א') הכי: אבל אסור בדברי תורה. ואם היו רבים צריכים לו, שונה ואינו נמנע. רא"ש.

⁴⁰ יו"ד שפה. השו"ע הזכיר רק היתר של דבר האבד, משמע שאין היתר של אומן לרבים. מקורות: ראב"ד ומהר"ם (הו"ד ברא"ש). רא"ש (סי' ב). ר"ן (חי', ד"ה רשב"ג).

⁴¹ אריס - נוטל מהיבול, למחצה לשליש ולרביע. חוכרין - שוכר קרקע חברו ועובדה, ונוטל אותה בחכירות, שנותן לו דבר קצוב לשנה, ה' כורין או י' כורין, לפי מה שהקרקע גדול וראוי לעשות. קבלנין - שקבלו לעשות את כל עבודת השדה, ובעל הבית שוכרן. רש"י.

⁴² בגירסת וילנא (שלפנינו) הודפס: אחרים בשבילן. אמנם כבר העיר הרא"ש (סי' ג): 'וכל זה פירש רש"י. ומשמע דגרסינן ברישא דהאריסים הרי אלו יעשו ע"י אחרים, ובשום ספר לא נמצא כך! וכן ליתא ברי"ף, רמב"ם (הל' אבל ה, יא), ריטב"א (י"א ב', ד"ה האריסין). וכן אינו בכת"י. וראה דק"ס.

⁴³ שאין יודעים שהוא אבל, וליכא משום מראית העין. רש"י.

⁴⁴ כאן מדובר בברייתא במלאכת תלוש, כמבואר ברש"י, רמב"ן, נמוקי יוסף, ועוד.

⁴⁵ שקיבל עליו לעשות העבודה תמורת סכום מסוים, כל זמן שירצה, ונחשב כשלו. רש"י.

⁴⁶ שלא קיבלה לגמרי לעשות כל זמן שירצה, ואעפ"כ לא יעשה הואיל ובידו לשהותה ולעשותה לאחר זמן. רש"י.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

(המשך הברייתא:) היתה מלאכתו (של האבל) ביד אחרים - בביתו, לא יעשו (משום חשד שיאמרו שהוא מסייע). בבית אחר, יעשו.

שיטות הראשונים

דין אריסין, חמרין, ושכיר יום: לרש"י, כל ג' חלקי הברייתא (אריסין, חמרין, שכיר יום), מיירי שהם עצמם נעשו אבלים. אריס לא יעשה בעצמו, אלא יעשו אחרים בשבילו.⁴⁷ חמר, לכתחילה לא ישכיר עצמו.⁴⁸ ורק אם היה מושכר אצל אחרים לפני שנעשה אבל, יעשה הוא עצמו המלאכה.⁴⁹ שכיר יום לא יעשה, הואיל ובידו לחזור בו,⁵⁰ וליכא פסידא כולי האי. **לרבינו חננאל, רי"ף, רמב"ם, ראב"ד, רמב"ן, ורא"ש,** כל הברייתא, מיירי שהם עובדים אצל האבל. אריס יעשה, שכן עובד עבור עצמו.⁵¹ חמר, לכתחילה לא יעבוד בחמור של האבל.⁵² היה החמור מושכר כבר אצל אחרים, ואירע אָבֵל לבעלים בתוך זמן השכירות, יעשה. שכיר יום לא יעשה, היות שנחשב כעבדו.⁵³ וכן פסק השו"ע.⁵⁴ **גמלים וספנים שנוטלים למחצה לשליש ולרביע, שנעשו אבלים:** כתב רמב"ן דהוא הדין דשרי, ובכלל מוכרין הם, כאריס בקרקע. **ויש מי שאומר** שלא התירו האריסות אלא בקרקע.⁵⁵ **והשו"ע** כתב שיש מתירים ויש אוסרים.⁵⁶

⁴⁷ וגרס בגמרא: "הרי אלו יעשו אחרים בשבילו". דאריסים וקבלנים כשאין עושין מלאכה בקרקע, איכא פסידא דבעלים. וחוכר נמי, כיון דלא יהיב אלא מגופה דארעא, אי מוביר ולא עביד איכא פסידא דבעלים (ואיכא נמי פסידא לדידיה). והקשה הרא"ש דפרק המקבל (ב"מ ק"ד א') אמרין דאם קיבל שדה בחכרנות, והובירה, חייב ליתן לבעל הבית דבר קצוב לשנה, בין יעבוד בין לא יעבוד (ואם כן אין בעה"ב מפסיד!). ולגופו של דין אריס שהוא אבל, כתב הרא"ש שאפשר שגם לפירוש הראב"ד (להלן בסמוך) הוא מותר (לשכור פועלים שיעשו המלאכה) כיון דהשדה הוא של אחר, אין זה נקרא מלאכת האבל. וכן פסק השו"ע (יו"ד שפ"ב).
⁴⁸ לפי שהמלאכה שלהן ואין אדם מפסיד בדבר זולתם.

⁴⁹ שלא יפסיד כל שכרו, וכן שאלו ששכרוהו לא יפסידו. והכא לא קתני "על ידי אחרים", שהרי הן עצמן מושכרין. אבל אריסין וקבלנין, אפשר להן ע"י אחרים בעבודת קרקע. והתקשה הרא"ש שזו קולא גדולה, דהא אפילו עני המתפרנס מן הצדקה לא יעשה בצינעה בתוך ביתו שלשה ימים הראשונים, ומשום הפסד ממונו מעט שרין ליה לעשות מלאכה בפרהסיא!?

⁵⁰ כדאמרין, בבא מציעא ע"ז א', פועל יכול לחזור בו אפילו בחצי היום.

⁵¹ ובשביל שבעל השדה הוא אָבֵל, לא ימנעו מלעובדה ולשומרה! רא"ש.

⁵² וטעם החילוק בינו לאריס קרקע, פירש רא"ש בשם ראב"ד, שמדובר שהיה אריס אצלו, והסתיים הזמן קודם האבלות. אלא שבאריסות, ארעא לאריסותא קיימא, וכיון שהיה אריסו מקודם, מסתמא לא מסלק ליה (וממשיך באותם תנאים), והוה ליה כמו שהיתה מושכרת אצלו מעיקרא. משא"כ חמר, גמל, וספינה, דרך בני אדם להחליף מזה לזה, ולשנות בתנאי החכירה, ואסור לכתחילה (אבל אם אירע אבל בתוך זמן החכירות, גם בגמל וספן מותר, כפי שממשיכה הברייתא). ורמב"ן פירש שמדובר בחמר וגמל וספן שהם שכירי שנה שלו, ומחמרין אחר חמורו וגמלו ומספנין בספינה שלו, ולפיכך לא יעשו דמלאכה דידיה הוא. אבל אין הכי נמי שאם היו הגמל והספן אלו נוטלין בשכירותן למחצה לשליש ולרביע, שרי, ובכלל מוכרין הוא כאריס בקרקע. עיי"ש.

⁵³ דאריס בדנפשיה קטרת, אבל שכיר יום במלאכת האבל הוא עושה, ושכיר ופועל כעבדו של אבל דמי, וכל מלאכה שהיא בעבודת קרקע בפרהסיא הוא ואסור. רא"ש.

⁵⁴ יו"ד שפ"א-יד. מקורות: רמב"ם (הל' אבל, ה, יא-יב). רמב"ן (תורת האדם, שער האבל, עניין האבלות). ראב"ד (הו"ד ברא"ש ונמוקי יוסף). נמוקי יוסף (ה ב ברי"ף, ד"ה שכיר יום). רא"ש (סוף ס' ג, ותוספותיו). מאירי (י"א ב', ד"ה היה לאבל).

⁵⁵ משום דארעא לאריס קיימא, אבל בבהמות וספינה אסור משום שנקראים על שמו. וכתב רמב"ן: ויש לזה פנים, כענין שאמרו בפרק קמא דעבודה זרה (כ"א ב') אריסותא למרחץ לא עבדי אינשי.

⁵⁶ יו"ד שפ"ט. מקורות: רמב"ן (תורת האדם, שער האבל, עניין האבלות).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

מלאכת דבר האבד על ידי האבד: היתה מלאכתו ביד אחרים, בבית האבד לא יעשו. כתב הרא"ש דהא דמחמירים באבד טפי מבחול המועד, ואוסרים אף בדבר האבד,⁵⁷ דבימי אבדו אפשר שיעשה ע"י אחרים.⁵⁸

מלאכת דבר האבד על ידי אחרים בדבר שיש בו טורח: כתבו רא"ש בשם ראב"ד, ורמב"ן, שאפילו מה שאסרו לעשות במועד בדבר האבד משום טירחא יתירא,⁵⁹ בימי אבדו אין חילוק בין טורח מועט ובין טורח מרובה.⁶⁰ וכן פסק השו"ע.⁶¹

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות אבלות, סימן שפ)

- ה. אסור לעשות מלאכתו על ידי אחרים (אפלו גוי) (מִרְדְּכִי רִישׁ פֶּרֶק מִי שֶׁהִפָּק), אֲלָא אִם כֵּן הוּא דְּבַר הָאֲבֵד, שְׁדַּבֵּר הָאֲבֵד מִתֵּר לְאֲבֵל לַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי אֲחֵרִים; אֲפֹלוּ דְּבַר הָאֲסוּר בְּמוֹעֵד מִשּׁוּם טְרַחָא, מִתֵּר, וְאֲפֹלוּ הוּא מַעֲשֶׂה אֶמֶן. **הגה:** וַיֵּשׁ אומרים דאם לא יוכל לעשות על ידי אחרים, והוא דבר האבד, מִתֵּר לַעֲשׂוֹת הָאֲבֵל בְּעֶצְמוֹ (טור בשם הרמב"ן והרא"ש וכן כתב רבנו ירוחם); וְלֵאחֶר שְׁלֹשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים יֵשׁ לְהַקֵּל, וְאֲפֹלוּ תוֹךְ ג' וְהוּא הֶפְסֵד מִרְבָּה.
- יא. אֲבֵל שֶׁשָּׂדֶהוּ בְּיַד אֲחֵרִים בְּאַרְיִסוֹת אוֹ בְּחִכְרִית אוֹ בְּקַבְּלָנוֹת, הָרִי אֵלּוּ עוֹבְדִין כְּדָרְכָן בְּיָמֵי הָאֲבֵל שֶׁל בַּעַל הַשָּׂדֶה, וְאֲפֹלוּ נִשְׁלַם זָמַן חִכְרִיתָם קִדָּם וְנִשְׁאָרוֹ בַּשָּׂדֶה כְּמוֹ שֶׁהָיוּ.
- יב. אִם הָאֲבֵל הוּא אֲרִיס בַּשָּׂדֶה שֶׁל אֲחֵרִים, לֹא יַעֲבֹד הוּא בְּעֶצְמוֹ, אֲבֵל עַל יְדֵי אֲחֵרִים מִתֵּר.
- יג. אִם יֵשׁ שָׂכִיר יוֹם שֶׁעוֹבֵד שָׂדֶה הָאֲבֵל, אֲפֹלוּ בְּעִיר אַחֶרֶת, לֹא יַעֲשֶׂה.
- יד. אִם יֵשׁ לְאֲבֵל חֲמוּר אוֹ סְפִינָה מִחֶפֶר אוֹ מִשְׁכָּר בְּיַד אַחֶר, הָרִי זֶה לֹא יַעֲשֶׂה בְּיָמֵי אֲבֵלוֹ שֶׁל בַּעַל הַחֲמוּר וְהַסְפִּינָה, אִם לֹא שֶׁשָּׂכְרוּ קִדָּם שֶׁהִתְחִיל הָאֲבֵלוֹת וַעֲדִין לֹא כָּלָה הַזָּמַן; אֲבֵל אִם כָּלָה הַזָּמַן, אֲסוּר.
- טו. אִם הָיָה הַחֲמוּר וְהַסְפִּינָה בְּיַד אֲחֵרִים, לְמַחְצָה, לְשָׁלִישׁ וְלִרְבִּיעַ, יֵשׁ מִתִּירִים וַיֵּשׁ אוֹסְרִים.
- טז. אִם הָאֲבֵל מִשְׁכָּר לְאַחֶר, לֹא יַעֲשֶׂה מְלָאכָה בְּיָמֵי אֲבֵלוֹ. (אֲבֵל עַל יְדֵי אֲחֵרִים, שְׂרִי) (זֶהוּ מִהֶרָא"ש).
- יז. הֵיִתֵּה מְלָאכַת אֲחֵרִים בִּידוֹ, אֲפֹלוּ בְּדַבֵּר תְּלוּשׁ, כְּגוֹן לְאַרְגָּ, בֵּין בְּקַבְּלָנוֹת בֵּין שְׁלֹא בְּקַבְּלָנוֹת, לֹא יַעֲשֶׂה. **הגה:** וְאִם הוּא דְּבַר הָאֲבֵד, יַעֲשֶׂה עַל יְדֵי אֲחֵרִים (ד"ע). מִתֵּר לְקַבֵּל מְלָאכָה בְּיָמֵי אֲבֵלוֹ לַעֲשׂוֹת אַחֶר כֶּף, וּבִלְבָד שְׁלֹא יִשְׁקַל וְלֹא יִמָּדֵד כְּדָרְךָ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּשָׂר פְּעָמִים (מִרְדְּכִי הַלְכוֹת אֲבֵל).
- יח. הֵיִתֵּה מְלָאכְתּוֹ בְּיַד אֲחֵרִים, בְּקַבְּלָנוֹת בְּדַבֵּר תְּלוּשׁ, בְּבֵיתוֹ, לֹא יַעֲשֶׂה; בְּבֵית אֲחֵרִים, יַעֲשֶׂה. וּבִלְבָד שֶׁקִּבְּלוּ מְלָאכָה קִדָּם שֶׁנַּעֲשֶׂה אֲבֵל (מִרְדְּכִי סוֹף מ"ק ור"י).

⁵⁷ ואף על גב דאיסור מלאכה דאבדל אסמכוה אקרא דדברי קבלה (וקל יותר), ואיסור מלאכה דחול המועד אסמכוה אקרא דאורייתא. רא"ש.

⁵⁸ לכן לא רצה להקל שיעשה תוך שלשה הוא בעצמו, אפילו בדבר האבד, מה שאין כן בחול המועד דהכל אסורין בעשיית מלאכה ומהאי טעמא נמי נראה לי דהלכה כרשב"ג דאם אין אומן אלא הוא שיעשה בצנעא מכ"ש בחול המועד.

⁵⁹ כגון להשקות לו בית השלחין ממי קילון, ועשיית עוגיאות לגפנים, ועשיית אמה לכתחלה, וחפירת בורות שיחין ומערות כשצריך להם, ובנין פירצה כדרכו, וכיוצא בהן, שאסרו לעשות במועד משום טירחא יתירה.

⁶⁰ דגבי מועד משום קדושת היום הוא ומסרן הכתוב לחכמים לאסור בו הטורח, והם גזרו שלא לעשות אפילו על ידי גוי, דתניא: כל שהוא אינו עושה אינו אומר לגוי ועושה, אלא גבי אבלות מאי איכפת לן בטירחא דאחרים? וכי משום שבות ותענוג נאסרה מלאכה עליו? לא נאסרה אלא כדי שיתאבל על מתו ויתאונן על חטאיו! רמב"ן.

⁶¹ יו"ד שפ"ה-ט. מקורות: רמב"ן (תורת האדם, שער האבל, עניין האבלות). רא"ש (סי' ד).



הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שותפים שאירעה אבלות לאחד מהם

(י"א ב') מריון בריה דרבין ומר בריה דרב אחא בריה דרבא הוה להו ההוא גמלא דתורא בהדי הדדי (צמד בקר בשותפות). איתרעא ביה מילתא (אבילות) במר בריה דרב אחא בריה דרבא, ופסקיה לגמליה (הפסיק שורו מן הצמד ולא שלחו לחרוש בשדה. לפי שהיה אבל ומצווה על שביתת בהמתו מדרבנן).

אמר רב אשי: גברא רבה כמר בריה דרב אחא עביד הכי? נהי דלפסידא דידיה לא חייש, אדאחרים לא חייש? והא תניא: אם היו מושכרין או מוכרין אצל אחרים הרי אלו יעשו!

והוא (מר בריה דרב אחא) סבר אדם חשוב שאני.

שיטות הראשונים

שותפים שאירע לאחד מהם אבלות: בירושלמי מבואר שנועלים חנותם. ולכאורה פליג אעובדא דמריון. ראב"ד, רמב"ן, ומאירי כתבו לחלק, בין פרהסיא לבין צנעא.⁶² ואדם חשוב אית ליה קלא, והוה ליה כפרהסיא.⁶³ הרי"ף ורמב"ם, לא הביאו הך עובדא, והביאו הירושלמי.⁶⁴ והשו"ע פסק כראב"ד ורמב"ן.⁶⁵

אדם חשוב שאני: רש"י פירש ומחמיר על עצמו. וכתב המאירי, שמכל מקום ראוי לו לשלם את פסידתו, שאין לו לגרום פסידא בשביל חשיבותו. והמפרש כתב, והא אסור לדידיה למיעבד. ומשמע שהוא מעיקר הדין. וכן פסק השו"ע.⁶⁶

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות אבלות, סימן שפ)

ג. כְּשֶׁמֶשׁ שֶׁהוּא אָסוּר בְּעִשְׂתֵּי מְלָאכָה, כִּךְ הוּא אָסוּר לִשְׂאֹל וּלְתֵּן בְּסִחוּרָה, וְלִלְכֹךְ מִמִּדְיָנָה לְמִדְיָנָה בְּסִחוּרָה.
כא. שְׁנֵי שְׂתָפִים חֲנוּנִים שְׂאֲרַע אֶבֶל לְאַחַד מֵהֶם, נֹעֲלִים חֲנוּתָם, שְׁלֹא יַעֲשֶׂה הַשְּׂתָף בְּפִרְהֶסְיָא, אֶבֶל יָכוֹל לַעֲשׂוֹת בְּצִנְעָא בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, אֶפְלוּ בְּעֶסֶק הַשְּׂתָפּוֹת. וְאִם הָאֶבֶל אָדָם חָשׁוּב, וְהַשְּׂתָפּוֹת נִקְרָא עַל שְׁמוֹ, שְׂאֲפְלוּ אִם יַעֲשֶׂהוּ בְּצִנְעָא בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ יְדוּעַ שְׂיֵשׁ לְאֶבֶל חֶלֶק בּוֹ, אָסוּר לְשְׁנֵי לַעֲשׂוֹת אֶפְלוּ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ.

⁶² ובירושלמי לא אמרו לבטל מלאכת השותף ולהפסיד את השותף, אלא נועלין את חנותן משום צינעא והשותף מוכר בביתו. רמב"ן. והמאירי כתב עוד: "ויש מפרשים אותה בביטול מכר. ופרקמטיא שאני, שאין בה פסידא כל כך ואין עוברת. ולדעתם לא הותרה כאן אלא בעבודת קרקע, שביטולה פסידא ושעה עוברת."

⁶³ ולשיטה זו, 'אדם חשוב שאני' אינו חומרא, אלא מעיקר הדין אסור. וראה פיסקה הבאה.

⁶⁴ וראה רמב"ן במה שדן בדעת הרי"ף.

⁶⁵ יו"ד שפכא. ובב"י כתב: "ולענין הלכה, כיון שהרי"ף והרמב"ם מסכימים לדעת אחת, הכי נקטינן." וראה דרכי משה (אות ט) שתמה עליו. ובבדק הבית הוסיף הב"י: "וכתירוצו של הראב"ד." והתקשה הש"ך (יו"ד שפ, ס"ק כג): "אבל צ"ע, דכיון דכתב הכי נקטינן על דברי הרי"ף והרמב"ם, היאך כתב וכתירוצו של הראב"ד, הא ודאי הרי"ף והרמב"ם אין מחלקים בין צינעה לפרהסיא כהראב"ד, וכדמשמע בהרא"ש ורמב"ן ובב"י, עיי"ש. ועיין בתשובת מהרש"ל (סי' סז)."

מקורות: רמב"ם (הל' אבל, ה, ט). רמב"ן (תורת האדם, שער האבל, עניין האבלות, ד"ה רב מריון). ראב"ד (הו"ד ברא"ש ונמוקי יוסף). נמוקי יוסף (ה ב ברי"ף, ד"ה ירושלמי). רא"ש (סי' ה). מאירי (י"א ב', ד"ה יראה מסוגיא).

⁶⁶ יו"ד שפכא. מקורות: מאירי (י"א ב', ד"ה יראה מסוגיא).